

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2022.4.54>**Т. С. Перцова**

аспірантка кафедри правознавства
юридичного факультету
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

ЩОДО ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ЮРИСТІВ: НА ПРИКЛАДІ АДВОКАТІВ

У статті досліджується етична поведінка юристів на прикладі адвокатів, акцентуючи увагу на важливості дотримання професійних стандартів та етичних принципів у юридичній практиці. Аналізується роль адвоката в системі правосуддя та вплив його етичної поведінки на результативність правозастосування та суспільну довіру до правової системи. Розглядаються основні етичні дилеми, з якими стикаються адвокати, такі як конфлікт інтересів, дотримання конфіденційності, забезпечення чесного захисту клієнтів, а також етичні питання, пов'язані з агресивною партійністю та тактичними маніпуляціями в судовому процесі.

Детально розглядається правова регламентація етичних стандартів адвокатської діяльності в Україні, включаючи положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також міжнародні етичні кодекси та рекомендації. Аналізується вплив прийняття адвокатської присяги та правил адвокатської етики на професійну діяльність юристів, їх взаємодію з клієнтами та іншими учасниками судового процесу.

Стаття також містить огляд досліджень, що стосуються ефективності етичних кодексів і правил поведінки в юридичній практиці, підкреслюючи важливість їх дотримання для підтримки професійної репутації адвокатів та забезпечення справедливого правосуддя. Обговорюється теоретичне та практичне значення етичної поведінки адвокатів, включаючи вплив на професійну відповідальність, юридичну освіту та розвиток правової культури в суспільстві. Акцентується увага, що постійно існує напруга між вимогами агресивного захисту інтересів клієнта та загальними етичними нормами, що регулюють професійну поведінку.

Автор у висновку наголошує, що адвокати повинні постійно осмислювати свою етичну поведінку, враховуючи вплив своїх дій на правову систему та суспільство загалом. Важливо, щоб адвокати не лише слідували формальним правилам, але й діяли згідно з принципами справедливості та чесності.

Ключові слова: етична поведінка, адвокат, професійний стандарт, відповідальність, трудові відносини, мораль, адвокатська етика, професійна діяльність.

Вступ. Етична поведінка юристів є ключовим аспектом професійної діяльності, який впливає на рівень довіри до правової системи та ефективність правосуддя. Особливе значення має етика адвокатів, адже їхня діяльність безпосередньо пов'язана із захистом прав та інтересів клієнтів у судах, що вимагає високих стандартів професійної поведінки. Адвокати часто стикаються з етичними дилемами, які можуть вимагати від них дій, що в звичайному житті могли б здаватися сумнівними з моральної точки зору.

У своєму арсеналі адвокати мають тактики, як-от подання стратегічно вмотивованих позовів, маніпулювання законом і фактами для досягнення цілей клієнта, підриг правдивих свідчень та використання технічних проблем для перешкоджання досягненню основної мети закону. Ці дії можуть викликати етичні суперечності, адже вони часто спрямовані на досягнення максимальної вигоди для клієнта, іноді за рахунок справедливості та правди.

Метою статті є підвищення розуміння етичних аспектів адвокатської діяльності та сприяння формуванню етичної культури серед юристів, що, у свою чергу, під-

вищити якість надання правової допомоги та зміцнити довіру до правової системи.

Виклад основного матеріалу. Норми щодо етичної поведінки юриста (адвоката) закріплено в Загальному кодексі правил для адвокатів країн Європейського Союзу, який вказує, що у правовому суспільстві адвокату відведено особливу роль; його призначення не обмежено сумлінним виконанням свого обов'язку в межах закону, він діє і в інтересах права, і в інтересах підопічного, а в суді повинен не тільки надавати юридичну допомогу, а і поради та консультації [6].

Заангажоване представництво інтересів і цілей конкретних клієнтів іноді вимагає від юристів дій, які були б сумнівними з моральної точки зору, якби вони здійснювалися в ході звичайного життя. В арсеналі ефективного юриста є такі тактики і стратегії, як подання стратегічно вмотивованих позовів, маніпулювання законом і фактами для досягнення цілей клієнта, підрич правдивих свідчень, які він сам вважає правдивими, використання технічних проблем для того, щоб перешкодити досягненню основної мети закону тощо. Природа етичного тягаря, який накладає на юристів агресивна партійність, є найскладнішим загальним питанням сучасної професійної юридичної етики. Це питання займає центральне місце в курсах професійної юридичної етики в усьому світі. Прикладом є зобов'язання Американської асоціації юристів викладати курс «Професійна відповідальність» на юридичних факультетах в Сполучених Штатах Америки [3].

У свою чергу Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає дотримання Правил адвокатської етики як одного з основних професійних обов'язків адвоката. Правила адвокатської етики мають на меті уніфіковане закріплення традицій і досвіду української адвокатури в сфері тлумачення норм адвокатської етики, а також загальноновизначених деонтологічних норм і правил, прийнятих у міжнародному адвокатському співтоваристві [1].

Статус адвоката вимагає суворого дотримання присяги та правил адвокатської етики, як це визначено статтею 21

Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [7]. Проголошуючи присягу, адвокат добровільно зобов'язується дотримуватися ключових цінностей адвокатури: верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності, чесності та сумлінності. Він також зобов'язується забезпечувати право на захист і надавати правову допомогу відповідно до Конституції та законів України, демонструючи високу відповідальність і вірність присязі.

Аналіз спеціалізованих нормативних положень дає підстави стверджувати, що прийняття присяги означає, що адвокатське співтовариство визнає особу відповідною вимогам, які ставляться до адвоката, і високо оцінює її здатність відстоювати цінності, закріплені у присязі та правилах адвокатської етики. Це підтверджує готовність адвоката сумлінно виконувати свої професійні обов'язки, захищати права клієнтів та діяти в інтересах правосуддя.

Сучасна ортодоксальна думка полягає в тому, що принципи лояльності адвоката, контролю над клієнтом і напористості супротивника виражені в сучасних кодексах професійної юридичної етики, щоб сприяти такій формі професійної незаангажованості, яка в підсумку створює систему, що найкраще служить загальному відправленню правосуддя. Адвокати можуть заявляти претензії і знаходити компроміси для клієнтів, які в іншому випадку були б невиразними, і вони роблять це в контексті значних процесуальних та інших прав. В однойменному есе 1983 року Девід Лубан [2] винайшов вираз «виправдання системи супротивника», щоб описати це виправдання сумнівної професійної юридичної поведінки. Крім того, що це виправдовує агресивну заангажованість з професійної точки зору, воно також дозволяє інтегрувати професійне юридичне життя в повноцінне життя.

Адвокатська етика є сукупністю етичних правил, якими адвокат керується професійній діяльності. У сучасній юридичній науці панівним є розуміння у предметі адвокатської етики як поведінки представника певної професії, члена відповідної корпорації переважно за обставин, коли він діє саме як професіонал або

представляє свою професію чи сприймається оточуючими саме як представник корпорації адвокатів. Специфіка професійних стандартів адвокатської діяльності визначається особливостями функцій адвокатури. Таким чином, під правилами адвокатської етики слід розуміти конкретизуючи гуманне призначення адвокатури як правозахисної інституції, правила поведінки адвоката, закріплені різними соціальними нормами й вироблені самими представниками адвокатської професії, дотримання яких забезпечується внутрішнім переконанням адвокатів, колективною волею органів адвокатського співтовариства, а за необхідності – заходами державно-правового примушування [4].

Етичні стандарти сприймаються як рекомендації або пропозиції, в той час як правові норми є обов'язковими і передбачають покарання за їх порушення. Варто наголосити на тому, що правила етичної поведінки юристів не повинні автоматично створювати підстав для позовів або викликати презумпцію порушення юридичного обов'язку.

У своїй книзі «Сучасна юридична етика: адвокатура супротивника в демократичну епоху» Деніел Марковіц [3] з Ельської школи права зазначає, що професійні обов'язки брехати і шахраювати існують не тільки відповідно до позитивного права, яке міститься, наприклад, у Типових правилах професійної поведінки Американської асоціації адвокатів, але й за будь-якого альтернативного режиму професійного регулювання, який залишається сумісним з основним зобов'язанням змагального судочинства щодо структурного розділення між адвокатом і судом [3]. Таким чином, Марковіц стверджує, що його аналіз має універсальне застосування: в інквізиційних процесах вирішення спорів юридичний і фактичний запис у спорі розробляється в першу чергу трибуналом або судом, але інквізиційна юридична адвокатура – пропонуючи напрямки фактичного розслідування, доповнюючи судовий допит свідків, наполягаючи на висновках з фактів і так далі – так само, як і в змагальних системах, структурно відокремлена від трибуналу або суду. Тому більшість практикуючих юристів в обох системах

принаймні частину часу діють як адвокати супротивника.

Таким чином маємо констатувати, що відкидається підхід до неупередженості від третьої особи, що лежить в основі виправдання системи супротивника. Згідно з цим підходом, рівна турбота і повага вимагає врахування інтересів усіх осіб в рівній мірі як внеску в сукупний або колективний інтерес, а потім максимального сприяння колективному інтересу. Ми погоджуємося з думкою Марковіца, що такий підхід в юридичній етиці позбавляє юристів етично значущого почуття авторства і підриває їхню добродішність.

Так, у багатьох юрисдикціях критики агресивної партійності призвели до певних змін у позитивному праві, яке регулює діяльність адвокатів – в інтересах, наприклад, зменшення шкоди, яка може бути заподіяна третім особам – але умови дебатів залишаються фіксованими неупередженими міркуваннями про відповідні професійні межі адвокатської брехні та шахрайства.

Питання як адвокату зберегти свою «добродішність» у повсякденній юридичній практиці мабуть буде актуальним завжди. Можна припустити, що їх постійно переслідує тривога з приводу того, що інші вважають – невірно з точки зору юристів – їх професійну «брехню» і «обман»? Здається, тут існує певна плутанина між сумнозвісною досить низькою громадською думкою про юридичну професію, з одного боку, і недокументованою та, ймовірно, дуже диференційованою етичною самооцінкою юристів. Оскільки, моральна сфера – це сфера роздумів і вибору; моральне питання полягає в тому, що за певних обставин слід робити. Це питання лежить в основі практики кожного юриста у всіх її деталях і обставинах, що постійно змінюються.

Моральна культура юриста передбачає стійкій імунітет проти зла, моральну чистоту, вихованість, що виключає виникнення суб'єктивізму, душевної глухоти, зловживання владою, службовим становищем тощо. Чинити опір злу може лише той, хто сам надійно захищений від нього. Ця захищеність базується на чистій совісті, розвинутих почуттях обов'язку, про-

фесійної честі і особистої відповідальності, інших моральних якостей юриста, які є продуктом моральної культури. Мабуть, це, висловлюючись відомими словами, холодний розум, гаряче серце і чисті руки.

Погоджуємося з думкою про те, що важливою складовою моральної культури юриста є здатність і готовність до моральної рефлексії (самопізнання, самоаналізу, самооцінки), саморегуляції, і, зрештою, самовиховання (самовдосконалення). Необхідність морального вдосконалення соціально зрілою особистістю переживається як потреба і стає джерелом її активності. Юрист має бути відповідальним за свою професійну і загальнокультурну самоосвіту [5].

Ми не маємо забувати, що під час здійснення своєї професійної діяльності адвокат є носієм обов'язків, іноді суперечливих, стосовно: – клієнтів; – судів та інших державних органів; – адвокатури загалом та окремих адвокатів; – суспільства в цілому [4].

Треба говорити, що, що збереження доброчесності є фундаментальним моральним питанням для юристів, і це не дуже тонке зміщення має ефект орієнтації його етичного аналізу в бік від більш фундаментального екзистенціалізму, що лежить в основі етики. Збереження доброчесності дійсно є фундаментальною проблемою, але вона не може бути вирішена окремо від повсякденної практики представництва та аргументації в судовому процесі.

Висновки. Етична поведінка юристів, зокрема адвокатів, є складним і багатогранним питанням, яке потребує детального аналізу та розуміння. Основним елементом професійної етики адвоката є баланс між зобов'язаннями перед клієнтом та загальними принципами правосуддя. Хоча адвокати мають захищати інтереси своїх клієнтів, вони також повинні дотримуватися високих етичних стандартів, які запобігають маніпуляціям законом, підриву правдивих свідчень та використанню технічних проблем для досягнення неправомірних цілей.

Етичні стандарти, викладені в кодексах професійної поведінки, мають на меті забезпечити, щоб адвокати діяли чесно, справедливо та професійно. Однак, як показує аналіз, на практиці ці стандарти

часто піддаються випробуванням. Існує постійна напруга між вимогами агресивної захисту інтересів клієнта та загальними етичними нормами, що регулюють професійну поведінку.

Дискусії щодо того, чи повинні ці стандарти бути моральними заповідями або правовими нормами, продовжуються. Професійна відповідальність адвокатів дедалі більше сприймається як питання дотримання матеріальних норм права, а не лише як набір моральних принципів. Це змінює підхід до оцінки поведінки адвокатів та підвищує важливість дотримання встановлених стандартів.

Таким чином, адвокати повинні постійно рефлексувати над своєю етичною поведінкою, враховувати вплив своїх дій на систему правосуддя та суспільство в цілому. Важливо, щоб адвокати не лише дотримувалися формальних правил, але й діяли у відповідності до принципів справедливості та доброчесності. Це сприятиме зміцненню довіри до юридичної професії та забезпеченню справедливості у правовій системі.

Список використаної літератури:

1. Правила адвокатської етики: З'їзд адвокатів України від 09.06.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.
2. Michael J. Benjamin, *The Rules of Professional Conduct: Basis for Civil Liability of Attorneys*, 39 Fla. L. Rev. 777 (1987). Available at: <https://scholarship.law.ufl.edu/flr/vol39/iss3/6>.
3. Markovits, Daniel (2010). *A Modern Legal Ethics: Adversary Advocacy in a Democratic Age*. Princeton University Press.
4. Професійна етика юриста: навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 108 с.
5. Лозовой В. О., Петришин О. В. Професійна етика юриста. Х.: Право, 2004. 176 с.
6. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text.
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n159>.

Pertsova T. S. On the ethical behavior of lawyers: the case of lawyers

The article examines the ethical behavior of lawyers on the example of attorneys, focusing on the importance of adherence to professional standards and ethical principles in legal practice. The author analyzes the role of a lawyer in the justice system and the impact of his/her ethical behavior on the effectiveness of law enforcement and public trust in the legal system. The author examines the main ethical dilemmas faced by lawyers, such as conflicts of interest, confidentiality, ensuring fair defense of clients, as well as ethical issues related to aggressive partisanship and tactical manipulation in litigation.

The legal regulation of ethical standards of advocacy in Ukraine, including the provisions of the Law of Ukraine "On the Bar and Practice of Law", as well as international codes of ethics and recommendations, is considered in detail. The author analyzes the impact of the bar oath and the rules of attorneys' ethics on the professional activities of lawyers, their interaction with clients and other participants in the judicial process.

The article also provides an overview of research on the effectiveness of codes of ethics and rules of conduct in legal practice, emphasizing the importance of their observance for maintaining the professional reputation of lawyers and ensuring fair justice. The author discusses the theoretical and practical importance of ethical behavior of lawyers, including the impact on professional responsibility, legal education and the development of legal culture in society. The author emphasizes that there is a constant tension between the requirements of aggressive defense of the client's interests and the general ethical standards governing professional behavior.

The author concludes by emphasizing that attorneys-at-law must constantly reflect on their ethical behavior, taking into account the impact of their actions on the legal system and society as a whole. It is important that lawyers not only follow the formal rules but also act in accordance with the principles of justice and fairness.

Key words: *ethical behavior, attorney-at-law, professional standard, responsibility, labor relations, morality, attorney-at-law ethics, professional activity.*